

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV HUDEBNÍ VĚDY

Masová kultura – apoteóza jednoduchosti

Esej

FF:USK_01 Úvod do uměnovědných studií

Zadal: Mgr. David Balarin

Brno: 7.12.2012

Vypracovala: Jitka Fukalová, 415276

Brno: 11.12.2012

Dle slovníků a různých autorů se jedná o rozporuplný jev. V Encyklopedii Universum najdeme:

„masová kultura, produkt masové společnosti, především masmédií, informace, hodnoty, artefakty určené velkému množství lidí najednou, proto založené na standardnosti, unifikované a přizpůsobené pro co největší množství „spotřebitelů“ a k co nejširší konzumaci (tzv. kulturní průmysl, showbusiness), již je zpětně vytvářen uniformní konzument podporující další spotřebu produktů masové kultury. Rozporuplný jev kritizovaný filozofy, sociology i ekology.“

V Jirákových Médiiích a společnosti je pak masová kultura nahlížena touto optikou:

„Vznik a vývoj masové kultury spojovali představitelé frankfurtské školy s fenoménem kulturního průmyslu – masové průmyslové produkce zboží určeného ke spotřebě ve volném čase – využívajícím k prosazení na trhu a kumulaci zisku i projevy pocházející původně z umělecké sféry. Pojem kulturní průmysl použil zřejmě poprvé Theodor W. Adorno, a to roku 1944, v knize Dialektika osvícenství. Předpokládá se totiž, že i když knihu napsal společně s Maxem Horkheimerem, je autorem kapitoly Kulturní průmysl právě on. Film, rozhlas, kreslené seriály, jazz a ilustrované časopisy v ní označil za „kulturní průmysl“ a jeho účinky za anti-osvícenské. Kritizoval především hudební produkci a film za to, že se jejich díla stále více standardizují a „...podstatným pro kulturní průmysl není individuální opozice vůči politice a ekonomice, vůči průmyslu a práci a všednímu dni, zkrátka osvobození od společenského tlaku, nýbrž maximalizace profitu a ideologická apologie, ospravedlnění stávajících společenských poměrů. Kulturní průmysl reprezentuje a je stoupencem protikladu osvícenství, osvobození a autentičnosti.“

Výčet krátkých citací doplňuji Sekotovou Sociologií v kostce:

„Pojem masová kultura bývá ztotožňován s vulgární kulturou, jako komplexem velmi široce používaných norem a vzorů chování. Nejobecněji se vztahuje současné sdělování identických nebo obdobných obsahů, vycházejících z malého počtu zdrojů, velkým masám příjemců, jakož i na jednodušší formy hry a zábavy velkých mas lidí. Přitom je zřejmé, že masové sdělování předpokládá jednodušnost a standardizaci předmětu. G. Friedman označil masovou kulturu jako souhrn konzumních statků, které jsou k dispozici publiku prostřednictvím masové komunikace v rámci technické civilizace. Pojmem „masová kultura“ bývá označována „velmi rozmanitá směsice příběhů, představ, informací, myšlenek, zábavy a podívané“, když se zpravidla odkazuje ke vkusu, sklonům, projevům, zvykům a způsobům masy (nebo prostě jen většiny) lidí. Kategorie masová kultura má spíše negativní – pejorativní – nádech, když vyvolává představu předpokládané preference lidí „nevzdělaných“, „nekultivovaných“ či neschopných nebo neochotných rozlišování. V pokusech definovat masovou kulturu se často objevuje snaha postavit ji do nelichotivého protikladu k tradičním formám kultury. V tomto smyslu se zdůrazňuje, že je určena pro masový trh a že postrádá tradiční ukotvení, není elitní, je produkována masově, je populární, komercializovaná a homogenizovaná.“

Pro lepší pochopení a nasvícení problému chci ještě zmínit Ecovy Skeptiky a těšitele:

„Masová kultura není typická pro kapitalistický režim. Vzniká ve společnosti, kde masa občanů se rovnoprávně účastní veřejného života, konzumování a užívání sdělovacích prostředků, a zcela nevyhnutelně se objevuje v každé společnosti industriálního typu. Jakmile nějaká mocenská skupina, nezávislé sdružení, ekonomický nebo politický organismus chce komunikovat s totalitou občanů v zemi, musí odhlédnout od intelektuální vrstevnatosti, uchýlit se k masové komunikaci a nevyhnutelně se „přizpůsobit průměru“...Zavrhaná masová kultura nezabrala místo žádné fantomatické kultuře vyšší, jenom se rozšířila v masách, které dříve přístup ke kulturním statkům vůbec neměly. Nadměrný počet aktuálních informací o současnosti na úkor historického povědomí se dostává té části obyvatelstva, která dříve informace o současnosti neměla vůbec, čímž jí byl zamezen přístup k zodpovědnosti na životě společnosti, a pokud byla historickými znalostmi vůbec vybavena, pak šlo o sklerotizované pojmy, které nepřekročily rámec tradičních mytologií.“

Plynoucí čas, povětšinou časově náročná zaměstnání, starost o rodinu, přiznám se, že také někdy sklouznu k výdobytkům masové kultury. Televizní zpravodajství jako kulisa, zběžné prolistování bezobsažného časopisu, o denním tisku ani nemluvě, bezmyšlenkovité zapnutí rádia a po pár minutách zase jeho vypnutí, protože plané rádobyvtipné tlachání a spousta vložených reklam mi stejně znemožní, abych si hudbu, spíš jako vsuvku, vychutnala. Naštěstí moje povolání mě z této tuposti dokáže vždy spolehlivě vytrhnout. Pracuji v knihovně, takže není problém vybrat si dobrou knihu. Literatura, stejně jako jiné kulturní fenomény, nabízí též široké spektrum úrovně textů, od vysloveného kýče, přes masovou produkci romantických hrdinů a hrdinek, až po nádheru vynikajících děl autorů, kteří naštěstí mají co říct. Problém zjednodušování a krátkodobá relaxace bez výběru, čímkoliv, jen moci na chvíli vypnout a nepřemýšlet vůbec nad ničím, je vlastní mnoha lidem, tak jako to mohu pozorovat právě v knihovně. Je velmi zajímavé, že určité druhy knih, které považuji za produkty masové kultury, u nichž by se vůbec nic nestalo, kdyby je nikdo nenapsal a posléze nevydal, stejně dojdou pozornosti čtenářů, ba některé patří k nejpůjčovanějším. Nechci zobecňovat, protože nemám v ruce žádnou relevantní statistiku, ovšem je fakt, že si takové knihy půjčují všechny věkové skupiny, bez rozdílu vzdělání a jak by se mohlo mylně předpokládat, nejsou to jen ženy. Masová produkce těchto masových titulů má prostě zelenou, lidé jsou ochotní přečíst kdejakou stupiditu. Někdy mi nezbyvá než žasnout, jaký škvár je ochoten půjčit si a přečíst leckterý vzdělaný čtenář, vzdělaný aspoň soudě podle vysokoškolského titulu. Náročnost, autentičnost, kultivovanost a ochotu rozlišovat projevuje a vyžaduje málokdo. Klasičtí autoři se skoro vůbec nečtou. Díla, považovaná za základ, málokoho zajímají, jejich jazyk, příběh a kontext je již zastaralý. Dospělé čtenáře považuji v tomto ohledu za hotové, jejich vkus a životní zkušenosti jim samy velí, jakou knihu si vybrat. Podrobněji bych se tedy zmínila o dětech, neboť ony jsou pro nás tím příslovečným nepopsaným listem. Základem pro ně je příběh, dobrodružství, ať se jedná o chlapce nebo o dívky, nikdy jsem nechápala a nečetla dívčí literaturu. Klasikem dobrodružného žánru je Jules Verne. Jeho knihy by děti měly znát, z jeho knih vycházejí celé generace dalších autorů. Pro dnešní děti představuje Verne oříšek, jeho jazyk jim připadá složitý, neboť i ony, tak jako dospělí, vyhledávají zjednodušení. Dalo by se říct, že kruh jednoduchosti se uzavírá. Ale právě Jules Verne je dobrým příkladem, že i

na zjednodušení lze najít pozitiva a jeho knihy lze opět dostat k mladým čtenářům. Zásahu na tom má novinář a spisovatel Ondřej Neff, který převyprávěl již dva Vernovy romány srozumitelným a moderním jazykem. Text sice zjednodušil, ale je to jenom k jeho dobru. Udělala jsem si takovou malou statistiku půjčovnosti obou titulů za stejné období. Zatímco Neffovy Dva roky prázdnin se půjčily za půl roku devětkrát, Vernův originál jen třikrát. Zde je ukázka srovnání textu, tak jak působí na dnešní čtenáře:

Verne:

„Bouře – Neovladatelný škuner – Čtyři chlapi na palubě Chrt – Rozervaná přední plachta – Pohled do vnitřku jachty – Napolo zadušený plavčík – Vlna na zádi – Země v ranní mlze – Pásmo skalisek

V noci 9. března 1860 splynula obloha s mořem a viditelnost se snížila jen na několik metrů. Po vzdušném moři, v bledém svitu pěnících se vln, prchala malá loď skoro bez plachet. Byla to jachta o sto tunách, škuner, což je jméno, kterým v Americe a v Anglii označují goelety. Tento škuner se jmenoval Chrt, ale jeho jméno byste byli na zádi lodi hledali marně. Štít byl totiž buď vlnami, nebo při nějaké srážce urván. Bylo jedenáct hodin večer. V těchto šířkách jsou noci počátkem března ještě krátké. Svítání se mělo projevit až k páté hodině ranní. Bude však hrozící nebezpečí menší, až slunce osvětlí vodní plochu, nezůstane křehké plavidlo hříčkou vln? Skutečně, loď se může zachránit před potopením uprostřed oceánu, daleko od každé země, na níž by snad mohli trosečníci najít útočiště, jen tehdy, utiší-li se moře a uklidí-li se vichřice. Na zádi Chrt stáli u kormidelního kola čtyři chlapi, jeden čtrnáctiletý, dva třináctiletí a dvanáctiletý plavčík, černoch.“

Neff:

Bouře – Poškozená loď – Čtyři chlapi u kormidla – Plavčíkovo zmizení – Země zahalená do mlhy – Ztroskotání

V noci 9. března 1860 vypukla neobvykle prudká bouře i v těchto končinách Tichého oceánu. Větrná smršť se zmocnila malé lodi, kterou nalezla na vzdušných vlnách, a pohrávala si s ní, jako by se chtěla trochu pobavit, než ji srazí do vln vysokých jako horské masivy. Loď se jmenovala Chrt. Byl to dvojstěžňový škuner o výtlaku jednoho sta tun. Vichr rozerval jeho lichoběžníkové vratiplachty a opíral se o poškozenou záď lodi. Bouře a její nerozlučný druh vítr neznají slitování. Kdyby však měly srdce, muselo by se jim sevřít úzkostí, neboť na palubě lodi podobné skořápce se ze všech sil snažili udržet u kormidelního kola čtyři chlapi. Jednomu bylo čtrnáct, dva byli třináctiletí a nejmladšímu pouhých dvanáct let.“

Toto je jen malá ukázka, kapka v moři, která je opravdu pozitivní, jinak mám se zjednodušování a černobílým viděním masové kultury špatné zkušenosti. Populární, populistický, pop, popel...a bída. Morální bída. Slovy skotského reformátora Smilese: „Bída s chudobou není totožná. Bída je následek příčin mravních, neřestí a lehkomyšlnosti.“

Použitá literatura:

Kol. autorů: *Universum: Všeobecná encyklopedie*, 5. díl. 1. vydání. Praha: Euromedia Group, k.s. – Odeon, 2000. ISBN 80-207-1060-4. Str. 690.

Jiráček, Jan – Köpplová, Barbara: *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*, 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7. Str. 57.

Sekot, Aleš: *Sociologie v kostce*. 2. rozšířené vydání. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-077-8. Str. 33 – 40.

Eco, Umberto: *Skeptikové a těšitelé*. 1. vydání. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-706-4. Str. 39-40.

Verne, Jules: *Dva roky prázdnin*. 4. upravené vydání. Praha: Albatros, 1985. ISBN 13 – 782 – 85. Str. 9.

Neff, Ondřej: *Dva roky prázdnin*. 1. vydání. Praha: Albatros Media, a.s., 2011. ISBN 978 – 80 – 00 – 02142 – 3. Str.7.